

Vasylenko O. M. Strategic Japan-India relations in the context of integration processes in East Asia.

The article analyzes general characteristics of Japan-India strategic partnership, discovering the role of key factors on the functioning of their regional strategic partnership, figuring out an integration factor itself, and the role of concrete bilateral relations in this view.

Keywords: Japan, India, strategic relations, regional integration, China, trade, East Asian Summit, ASEAN+3.

Пенглер Т. І.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ ЯК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ

У статті європейський вибір України розглядається з огляду на необхідність забезпечення геополітичних особливостей розвитку.

Ключові слова: людина, політика, геополітика, демократія, європейський вибір.

Як зазначає А. І. Кудряченко, сходження української держави на рубежі ХХ–ХХІ століть стало яскравим уособленням великих трансформаційних зрушень сучасної історичної доби у Європі та у світі. Світ та конфігурація держав у ньому і надалі змінюються, а тому формування оновленої України збіглося в часі з всесвітнім процесом глобалізації. Поряд із позитивними змінами глобалізація зробила всі країни більш уразливими у сферах економіки, екології, інформаційної безпеки, міжнародного тероризму, нелегальної міграції, масових захворювань тощо. Крім того, тенденція до універсалізації та уніфікації, характерна для епохи глобалізації, створила виклик як національним традиціям і цінностям, так і суверенітету держав. Хоча традиційні зв'язки між національним суверенітетом і національною безпекою зазнали певної еволюції, але стратегічні міркування залишаються основоположними як для міжнародних інтеграційних об'єднань, так і для окремих держав, зокрема й України.

Мета статті – охарактеризувати європейський вибір України як такий, що може забезпечити геополітичні особливості розвитку країни.

Аналіз геополітичних особливостей України дає підстави стверджувати, що вона в цьому відношенні має багато переваг, оскільки вигідно відрізняється і своїм географічним положенням, і розмірами території, і кількістю населення, і родючістю ґрунтів, і

багатими природними ресурсами, і сприятливими кліматичними умовами. Той факт, що Україна є європейською державою, означає О. Демченко, у вітчизняному науковому середовищі ні у кого не викликає сумнівів. Її європейська сутність обумовлюється історичним минулим, географічним становищем, належністю до суспільно-політичних і культурних традицій європейської цивілізації, демографічним складом населення, сталістю економічних зв'язків з європейськими країнами [7, 74].

Природно склалося так, що з давніх-давен Україна була територією, навколо якої зосереджувались геополітичні суперечності греко-візантійського (середньоземського) та передньоазійського світів. Через ці землі проходив знаменитий шлях із Варяг у Греки. З євразійських степів на українські землі переселялися кочові племена, зокрема киммерійці. Десь на початку VII ст. до н. е. тут з'являються скіфи. Вони почали контактувати з грецькою цивілізацією і одночасно зіткнулись з нею, що й стало, зрештою, початком кінця величі і слави цієї талановитої народності. Близько 400 років в українських степах панували сармати. На межі VII – VI ст. до н. е. в причорноморських районах розгортались грецькі поселення.

Прадавні українці, корінне населення цього краю, суперечливо сприймали впливи прийшлого люду. Вони запозичали від нього все те, в чому вбачали насамперед свою нагальну чи перспективну практичну потребу і одночасно з дивовижною завзятістю охороняли й утримували своє споконвічне ество – культуру, ментальність, побут, звичаї, яке виокремлювало їх серед племен і народів того історичного періоду й дало змогу, зрештою, згуртуватись у націю і державу. Історичними напрямками попередньої української геополітики, як зазначають Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко, був захист земель і держави від набігів кочових племен, особливо від монголо-татарської навали, контакти з греко-візантійськими та західноєвропейськими державами, суперечлива уживаність в умовах експансії в Україну росіян, литовців та поляків, збереження власного й потаємного етнонаціонального “Я”, концентрацією якого є споконвічне прагнення до незалежності і свободи [6, 263].

Пограниччя об'єктивно зумовило дві основні тенденції: поєднання взаємовпливів двох світів та внутрішній самозахист від них, прагнення самозбереження у первозданній якісній витонченості. Зміщення центру тяжіння в бік першої тенденції невідворотно призводить до розшарування пограничного етносу; його повна переорієнтація у зворотному напрямі, тобто до самоізоляції, застою, виродження. Українцям майже вдалося оптимізувати цей

процес: балансуючи між Сходом і Заходом, вони залишились українцями, зберегли свою ментальність і культуру, однак вимушені були поступитись державністю, до відродження якої народ повернувся майже через 750 років.

Проте століття існування України у складі євразійської імперської системи не змогли винищити цю природну фундаментальну ознаку української нації. Вся українська історія сповнена безлічі яскравих прикладів, які переконливо свідчать, що за своїми історико-культурними, політичними, ментальними джерелами Україна завжди належала до Європи. Колиска української державності Київська Русь протягом декількох століть була однією з провідних держав середньовічної Європи. Древній Київ був визнаним культурним, дипломатичним і торговельним центром континенту.

Аналізуючи роботи С. Хантінгтона, Г. Кісінджера, 3. Бжезинського та інших західних дослідників, можна прослідкувати інтегративну оцінку українського геополітичного фактору в світовій історії, сьогодні і в майбутньому [3; 9; 14].

По-перше, практично кожен з відомих геополітиків ХХ століття, підкреслюючи унікальність української культури, способу життя, виробництва та побуту, характеризував їх як такі, що значно перевищують якість та рівень розвитку загальноросійської матеріальної та духовної культури. Виходячи з цього, вчені зробили висновок про те, що рано чи пізно українська народність мала утворити свою власну незалежну державу, яка стане в майбутньому суттєвим фактором європейської геополітики.

Другою провідною думкою, на якій сходяться практично всі теоретики, є положення про близькість української культурної традиції й самого стилю життя українців (історичних традицій, господарчих ознак, релігійно-етнічних особливостей тощо) до середньоєвропейського типу. Співжиття українців з росіянами, на думку європейських вчених, обмежує перспективи їх розвитку. Характер цього співжиття підпорядкований зросійщенню українців, відторгненню їх від Європи й у кінцевому розумінні знищення як самостійного етносу і культури.

Третьою інтегративною позицією, на якій сходяться класики геополітики ХХ століття, є думка про колосальну значущість України для розвитку європейських народів, побудова спільного європейського дому. Україна, на їх погляд, є “останньою лінією”, “культурним кордоном” Європи, який захищає її від гегемоністичних претензій Росії, постійного і потужного азійського тиску.

Х. Макіндер прямо говорить про те, що сучасна Росія перебрала

на себе всі функції колишньої Монгольської імперії. Від неї надходить найвідчутніша загроза європейській та світовій демократії і свободі, зупинити Росію інакше, ніж створенням і підтримкою своєїрідної “буферної зони”, неможливо. Саме тут і виявляється могутня геополітична роль України, яка може стати такою зоною при умові перетворення її в незалежну і суверенну державу. Думка Х. Макіндера має фундаментальний характер: “географічна вісь світу”, “світовий острів”, “осередня земля” тощо – ось опорні категорії, на яких він базує найсмівлівішу на той час схему інтерпретації політичної історії світу [11, 154-164].

З другого боку, значущість України як фактора європейської геополітики визначається її потужним природо-ресурсним і людським, культурно-історичним і сучасним активно-творчим потенціалом, господарськими здібностями, трудовою дисципліною й дивовижною бережливістю українців. Свої господарські чесноти та здібності вони щедро делегують у європейський світ, що є фактором його зростання та розквіту.

Дослідники підкреслюють ще одну важливу геополітичну рису України в європейському просторі. Вона пов’язана з такими рисами українського національного характеру, як миролюбність, демократизм, поблажливість. На думку вчених, при умові звільнення України від іншої державної залежності вона доклала б серйозний внесок до справи підтримання миру й стабільності в цьому регіоні [10].

Таким чином, Україна об’єктивно поставлена в ситуацію бути вагомим чинником європейської і світової історії, відігравати в ній аж надто помітну роль. Зрозуміло, з отриманням статусу незалежної держави ця вага і роль значно збільшується. Але країна повинна самоствердитись, стати на рівень вимог історичного часу та історичного простору.

Втім, зазначають науковці, сьогодні існують значні перспективи входження України до Європейського простору [8, 3]. З одного боку, Україна сама потребує того, чого вимагає від неї Захід, – посилення демократії, розбудови ринкової економіки, незалежної судової системи, забезпечення свободи ЗМІ, вільного волевиявлення громадян. Це збігається з її національними інтересами. З другого боку, посилення впливу Росії, активізація зусиль для залучення України до євразійських структур та намагання послабити українську державу (оскільки її посилення перешкоджатиме інтеграційним процесам на пострадянському просторі) суперечить українським національним інтересам [13]. У зв’язку з цим змінюється контекст взаємостосунків

Україна – ЄС. Це підкріплюється різними як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками.

Зближенню з ЄС сприяють геополітичні процеси. Членами Євросоюзу стають не просто пострадянські держави, але й деякі колишні республіки СРСР. Протяжність кордону України з ЄС невпинно зростає. При 4558 кілометрах всієї протяжності сухопутного кордону лінія спільного з Євросоюзом кордону складає 1062 кілометри, або 23% [12, 42]. Динамічно розвивається й торговельно-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Стабільно зростає двосторонній зовнішньоторговельний оборот та прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в українську економіку. Сьогодні ЄС є найбільшим зовнішньоторговельним партнером України у світі [4].

Серед чинників, що визначають спільність внутрішніх та євроінтеграційних потреб вдосконалення політичної системи України, можна визначити такі: подолання суперечностей демократії і поліпшення її функціонування; заходи щодо усунення найбільш серйозних порушень у діяльності парламентської демократії; зміна методів рекрутування народних представників і посадових осіб; скорочення бюрократичного апарату; скорочення терміну дії депутатських мандатів; вплив на партії ззовні через наукові інститути, фонди тощо; посилення розвитку місцевого самоврядування; поступове впровадження моделі праймериз (первинних виборів) [2, 58-59].

У межах шляху в напрямі до вдосконалення демократичних процесів можна виокремити наступні.

1. Консолідація самої суті демократії. Інститути громадянського суспільства, зокрема засоби масової інформації, повинні ефективніше використовувати функцію комунікації між суспільством і державою, внаслідок чого зміцнюють їх демократичні основи.

2. Орієнтація на більшу відкритість суспільних організацій. Великі суспільні й політичні об'єднання все ще не відіграють своєї історичної ролі. Принципи громадянської ангажованості мають бути більш прозорими й демократичними, жорстко фіксоване членство може поєднуватися з участю у діяльності та заходах цих організацій.

3. Кристалізація національної ідеї, побудованої на цінностях демократичної, соціальної, правової держави. Наразі очевидно, що незважаючи на індивідуалізацію, плюралізацію способу життя громадян, загальні соціальні ознаки і відчуття спільної долі не були втрачені. Це наочно продемонстрували події “помаранчевої осені”

2004 року.

4. Розбудова розвиненого інформаційного суспільства. Неможливо досягти успіху в здійсненні політичної модернізації без належної уваги до комунікативного компонента політичної системи. На сьогодні немає сталих комунікацій між державною владою і населенням. Йдеться про розвиток так званої електронної демократії та функціонування електронного уряду.

Однак слід чітко розрізняти два поняття: проведення символічної політики (вербального вираження очікуваної діяльності) та виконання умов вступу до Євросоюзу. Так, Україну почали позитивно сприймати в демократичному світі, але не слід забувати, що сьогодні лише закладаються передумови нової моделі держави й суспільства, і при цьому багато що залежить від волі як еліти, так і всього українського народу. Україна має відповідати копенгагенським критеріям, які передбачають стабільність установ, що гарантують демократію, верховенство права, забезпечення прав людини, повагу і захист прав меншин, ринкову економіку. Окрім цього, вона має взяти на себе зобов'язання, які випливають із членства ЄС. Так, Україна стала учасницею значної кількості важливих міжнародних договорів, однак це не має визначального впливу на її внутрішню політику [5, 142].

Україна потребує чіткої стратегії щодо ЄС, яка базувалася б на розумінні природи, динаміки та необхідних умов європейської інтеграції. Як зазначають фахівці, щоб надати змісту своїм проєвропейським сподіванням, українська політична еліта повинна зосередитися не лише на питаннях безпеки. У стосунках з ЄС надмірна увага до геополітики виявляється недоречною, спотворюючи українські пріоритети щодо ЄС. Від часів незалежності українські еліти підкреслюють “геополітичну важливість” України для Заходу та самовпевнено вірять, що Україна “надто важлива, щоб зазнати невдачі”. В Україні погано розуміють той факт, що ЄС є спільнотою, об'єднаною спільними цінностями, зобов'язаннями та солідарністю, а також що членство в ЄС дає не лише права й повноваження, а й вимагає сповідування його цінностей та відданості, яка викликає довіру [1, 136-137].

Таким чином, якщо Україна прагне європейської інтеграції, то вона не повинна обмежуватися зовнішньополітичними деклараціями. Щоб європейські наміри України заслужили серйознішої уваги й довіри, їх слід підтримати щонайдетальнішою програмою внутрішніх реформ. Важливо наголосити, що ці реформи – не якась суто дипломатична поступка в бік ЄС, а необхідна передумова

трансформації України в модерну європейську державу.

На думку експертів, характер та рівень співробітництва з ЄС, перспектива української євроінтеграції залежатиме від внутрішніх трансформацій в Україні, від створення умов щодо стабільного демократичного розвитку, підйому вітчизняної економіки [2, 108]. Тому, розгортаючи визначення контексту європейського вибору України, слід зазначити, що в площину найважливіших завдань слід покласти набуття державою якостей вигідного, надійного в економічному та політичному вимірах партнера на європейському просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андрусів В.* Нормативний дискурс формування європейської ідентичності // Політичний менеджмент. – 2007. – № 3. – С. 135-146.
2. *Барановський Ф.* Європа у пошуках ідентичності: висновки для України // Політичний менеджмент. – 2007. – № 4. – С. 103-111.
3. *Бжезинский Зб.* Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / [пер. с англ.]. – М. : Международные отношения, 2000. – 256 с.
4. *Брунетті І.* Вхідження до Європейського союзу: Українська перспектива // Економічний часопис. – 2004. – № 2. – С. 3-7.
5. *Ганжуров Ю.* Імплементация законодавства України до європейських стандартів як комунікативний процес // Політичний менеджмент. – 2007. – № 1. – С. 136-150.
6. *Губерський Л.* Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз. / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К. : Знання України, 2005. – 580 с.
7. *Деменко О.* Українська геополітика ХХІ століття: еразійство чи євроінтеграція / О. Деменко // Людина і політика. – 2004. – № 1. – С. 73-81.
8. *Кафарський В.* Україна-ЄС: нові перспективи націє творення // Політичний менеджмент. – 2005. – № 3. – С. 3-15.
9. *Мадіссон В. В.* Сучасна українська геополітика / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. – К. : Либідь, 2003. – 176 с.
10. *Пашков М.* Украина и расширение ЕС: проблемы, последствия, перспективы / М. Пашков, В. Чалий // Зеркало недели. – 2001. – № 45 (369). – 17 ноября. – С. 5.
11. *Переслегин С. Б.* Самоучитель игры на мировой шахматной доске. – М. : ООО “Издательство АСТ”, 2005. – 619 с.
12. *Рудич Ф.* Політичні лідери і стратегії реформ у країнах Центральної і Східної Європи // Політичний менеджмент. – 2007. – № 2. – С. 25-46.

13. *Траверсе О.* Політичне лідерство, національна еліта і практика модернізації суспільства // Політичний менеджмент. – 2006. – № 1. – С. 27-36.
14. *Хантингтон С.* Столкновение цивилизаций / [пер. с англ. Т. Велимеєва, Ю. Новикова]. – М. : ООО “Издательство АСТ”, 2003 – 603 с.

Пенглер Т. И. Европейский выбор Украины как обеспечение геополитических особенностей развития.

В статье европейский выбор Украины рассматривается с учетом необходимости обеспечения геополитических особенностей развития.

Ключевые слова: человек, политика, геополитика, демократия, европейский выбор.

Pengler T. I. Ukraine's European choice – providing the geopolitical features of the development.

In the article the European choice of Ukraine is considered with the need for geopolitical peculiarities of development.

Keywords: people, politics, geopolitics, democracy and European choice.

Циркін І. М.

АКСІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ЛІДЕРІВ ТА ЗОВНІШНІ ВПЛИВИ У ПОЛІТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізована роль політичного лідера та зовнішніх впливів на процес формування політичної культури особистості.

Ключові слова: людина, політика, культура, виховання, політичний лідер.

Однією з характерних ознак трансформаційного суспільства є гостра ідеологічна боротьба між групами впливу, політичними лідерами, владою і опозицією. Її предмет – політичні цінності, навколо яких об'єднуються (або завдяки яким розмежовуються) громадяни. У хід, при цьому, йдуть не тільки раціональні аргументи, але й брудні технології, які швидше відволікають людей від позитивно-практичної дії, ніж активізують її. Зрозуміло, останнє формує політичну культуру вкрай негативного спрямування. Політична участь громадян також може бути просто дестабілізована. За твердженням О. Крюкова, в політико-управлінській практиці багатьох громадських діячів широко використовуються популізм, маніпулювання громадською думкою, інтриги, збирання компромату на суперника [3, 154]. У політичній сутичці зійшлися всі: і патріархи від політики, і олігархи, і технократи,